

de compuneri dramatice. Toate însă, pînă la *Mascarada*, purtau amprenta imitației, mai ales după Schiller, iar pe de altă parte erau prea impregnate de elemente autobiografice¹. *Mascarada* însă e o dramă romantică rezistentă și interesează pentru cristalizarea unei poziții noi a poetului, a acelei poziții care își va găsi afirmarea desăvîrșită abia în *Demonul* și *Un erou al timpului nostru*.

Dacă în *Mîtri* profesiunea de credință romantică se revărsa pe largi efuziuni lirice, eroul fiind o victimă a lumii «nepăsătoare», din care cauză sentimentul predominant pe care-l stîrnește poemul e cel al compasiunii, în *Mascarada* acuzația devine sarcastică, eroul principal nu mai e o victimă, ci un răzbunător «lucid». Arbenin e primul personaj demonic din creația lui Lermontov și prin aceasta mai ales e interesant. N-ar fi exagerat a spune că în destinul lui se află concentrată o contradicție fundamentală a romantismului — între viziunea estetică contemplativă și setea organică de acțiune². În mult mai mare măsură decît Pușkin, prin dinamismul său temperamental Lermontov se înăbușea în patul lui Procust al romantismului. Dar negăsind — atunci — o cauză căreia să-i poată închina geniul și energia, ajunge la concluzia că e îndreptățit să treacă prin lume ca un pedepsitor. Unii comentatori au văzut în această parte (din ultimii ani de viață) a creației lui Lermontov un fel de dialectică a relațiilor dintre bine și rău³ — luciditatea sarcastică a geniului pedepsitor i-ar da puțință acestuia să se ridice de la negarea cinică a binelui fals prin practica răului pînă la înțelegerea superioară a esenței reale a binelui, de care însă în societate — din cauză că e dominată de fățarnicie — el în mod fatal nu se poate împărtăși. În aceasta ar consta tragismul inexorabil al personajului demonic. Nouă interpretarea aceasta ne pare hazardată și în orice caz forțată, pentru că de fapt creația lermontoviană pare a întruni tablouri de viață care să justifice dreptul poetului de a acționa așa, cum o spune direct în *1 Ianuarie* — zvîrlind în fața

¹ Viitorul poet avea doar trei ani cînd a rămas orfan de mamă. În urma unui aranjament de familie, a fost crescut de bunica sa — Elisaveta Alexeevna Arsenieva, descendentă dintr-o veche familie nobiliară — o moșiereasă capricioasă și despotică. Între soacră și ginere erau frecvente conflicte de o rară violență. Se pare că bunica nu respecta unele angajamente, pretextînd proasta conduită a tatălui; dar evident și speculînd poziția ei în societate. Adolescentul Lermontov a devenit prea de timpuriu martor și chiar arbitru în asemenea certuri penibile, ceea ce a lăsat urme dureroase în sufletul său impresionabil. Piese *Menschen und Leidenschaften* și *Un om ciudat* se bazează în mare parte pe asemenea amintiri. În ele, dar mai ales în piesa *Doi frați* se găsesc și ecouri ale unei iubiri nefericite, Lermontov fiind îndrăgostit fără speranță de o verișoară a lui (V. A. Lopuhova).

² Contradicția aceasta după părerea noastră, poate fi identificată și în creația lui Eminescu, dar evident la poetul român ea se manifestă cu totul altfel. Constatarea ar permite înșirarea unor considerațiuni de ordin comparativ, la care însă noi renunțăm deocamdată, mulțumindu-ne a trimite pe cititorul interesat la încercarea noastră *Eminescu în rusește* («Revista de istorie și teorie literară», XIII, 1964, nr. 2).

³ Iată, de pildă, un pasaj din comentariile lui B. M. Eichenbaum: «Arbenin aproape că citează din *Demonul* cînd îi spune Ninei: «Și-am renăscut pentru viață și pentru bine». E caracteristic în acest sens că Arbenin, care a ucis-o pe Nina, stîrnește (ca și *Demonul*) compasiune, pentru că, ucigînd-o, el ucide și propria-și fericire, propria-și speranță de a se salva pentru credință și bine. Acest principiu al unei compasiunii duble (și față de victimă și față de cel vinovat de pieirea ei) se integra în conceptul lui Lermontov: prima redactare a *Mascaradei* propusă teatrului se compunea din trei acte și nu conținea nici chipul «necunoscutului», nici «pedeapsa» pe care acesta o înfăptuiește. Abia după interdicția cenzurii, a fost scris actul al patrulea, în care Arbenin înnebunește. La fel și în *Demonul* pînă la ultima redactare (destinată a fi prezentată curții) nu exista triumful îngerului asupra demonului. În general, ideea pedepsirii răului tragic contrazice sistemul artistic al lui Lermontov» Михаил Юрьевич Лермонтов. Полное собрание сочинений, Том третий, Драмы, Москва-Ленинград, 1948, p. 477).